

فصلنامه پژوهشی - تخصصی شهرسازی و معماری هویت محیط

دوره ۱، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۹

شاپا الکترونیکی: ۹۷۸۲-۲۷۱۶

<http://www.ei-journal.ir>

صص ۵۸-۳۹

تحلیل تاثیر وضعیت سکونتی بر کیفیت زندگی ساکنین محلی

(نمونه موردی: میدان هروی تهران)

سامان بیات ترک^۱، علی اتحادی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

saman.bayat@ut.ac.ir

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علوم و تحقیقات، تهران، ایران

Ettehad.U.A.R@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۴

چکیده:

سکونت و نحوه ی سکنی گزیدن انسان، امری حیاتی و جزئی جدایی ناپذیر در تمام دوران حیات بشریت بوده است. از آن جا که کیفیت زندگی بدون کیفیت محیطی که در آن زندگی می کنیم معنایی ندارد، بنابراین می توان گفت کیفیت محیط زندگی یک قسمت از کیفیت زندگی است و شامل تمامی فاکتورهایی می شود که بخشی از رضایتمندی انسان ها را از محیط تشکیل می دهند. هدف اصلی این پژوهش رسیدن به شناخت کافی از وضعیت سکونتی و در نهایت تحلیل کیفیت زندگی ساکنین محله میدان هروی می باشد. مقاله حاضر از دو بعد توصیفی و تحلیلی و با طرح پرسشنامه، درصدد تحلیل کیفیت سکونت در این محدوده می باشد. روش تحقیق در این پژوهش، تحلیل عاملی و با تکنیک AHP به وسیله نرم افزار expert choice است که پایایی پرسشنامه آن از طریق آلفای کرونباخ با نرم افزار SPSS و روایی آن از طریق روش والتز و باسل بررسی شده است. همچنین برداشت های میدانی از عوامل سکونت و استفاده از نظر ساکنین از طریق پرسشنامه و تحلیل آن، منابع اطلاعاتی و داده های این پژوهش می باشد. در نهایت از طریق بررسی و مقایسه ی نتایج این دو منبع داده به تحلیل نقاط قوت و ضعف و مشکلات این میدان پرداخته خواهد شد. میدان هروی در منطقه ی چهار و ناحیه سه از شهرداری تهران و در قسمت شمال شرقی شهر واقع شده است. به لحاظ قرارگیری و موقعیت میدان در اطراف کاربری های مهم و شاهراه های اصلی همچون بزرگراه امام علی و صیاد شیرازی و دیگر دلایل، لزوم بررسی وضعیت سکونتی و میزان رضایت مندی ساکنین در این محدوده پرواضح است. یافته های این پژوهش نشان می دهد که معیار سلامت، بیشترین تاثیر و معیار محیط کالبدی، کمترین تاثیر را در کیفیت زندگی در میدان هروی داشته است. در نتیجه ی این پژوهش بایستی برای دو معیار سلامت و امنیت در این محدوده برنامه ریزی و تلاش بیشتری کرد. همچنین در انتها با توجه به نتایج و معیار های مشخص شده، برای بهبود کیفیت زندگی ساکنین، پیشنهادهای ارائه گردیده است.

کلید واژگان: معیار های مسکن، ابعاد سکونت، کیفیت سکونت، میدان هروی، تهران.

نحوه استناد به مقاله:

بیات ترک، سامان، اتحادی، علی. (۱۳۹۹). تحلیل تاثیر وضعیت سکونتی بر کیفیت زندگی ساکنین محلی (نمونه موردی: میدان هروی تهران).

فصلنامه پژوهشی - تخصصی شهرسازی و معماری هویت محیط، (۴)، پاییز ۱۳۹۹، ۵۸-۳۹.

http://www.ei-journal.ir/article_130826.html?lang=fa

شهرنشینی و توسعه شهری یکی از پدیده های عمده دوران اخیر به شمار می رود. رشد سریع شهری در کشورهای رو به توسعه، مشکلات عمده اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی زیادی همچون فقر، ترافیک، آلودگی های محیطی، بزهکاری و... را پدید آورده است.

طبق برآورد سازمان ملل متحد تقریباً بیش از ۵۰ درصد از جمعیت جهان در شهرها و نواحی شهری زندگی می کنند. محیط های شهری به مهم ترین سکونتگاه جمعیت جهان تبدیل شده و کیفیت محیط سکونت در نقاط شهری به یک موضوع مهم برای ساکنان و همچنین برنامه ریزان، طراحان و مدیران شهری تبدیل شده است. این اهمیت در شهرهای کشورهای در حال توسعه دو چندان است به طوری که امروزه رشد سریع شهرنشینی و به طور کلی رشد جمعیت در کشورهای در حال توسعه فشار های زیادی به محیطهای شهری و به ویژه نواحی مسکونی وارد کرده است.

کیفیت زندگی مفهوم گسترده ای است که دارای معانی گوناگونی برای افراد و گروه های مختلف است. برخی آن را به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان سنجش ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و... تفسیر کرده اند. (employandmenon, 2008, 281)

از سوی دیگر، کیفیت محیط سکونت به عنوان یکی از الزامات اولیه کیفیت زندگی در برگزیده احساس رفاه، ساماندهی شهر و آسایش و رضایت مردم از عوامل کالبدی-فضایی، اجتماعی-اقتصادی، زیست محیطی و سمبلی محیط زندگیشان است. به عبارت دیگر کیفیت محیط نه تنها به حوزه برآورد سازی نیازهای مادی انسانی است. به عبارت دیگر کیفیت محیط نه تنها به حوزه برآورد سازی نیازهای مادی انسانی توجه دارد بلکه همچنین به تامین و ارتقا ظرفیت های اجتماعی و توسعه ای اجتماعات که بر الگوهای رفتار اجتماعی آن ها نیز تاثیرگذار است، هم توجه دارد. بنابر این بهبود و ارتقای کیفیت محیط سکونت به یکی از اهداف اصلی سیاست گذاران و برنامه ریزان شهری تبدیل شده است. از این رو فهم و درک مفهوم کیفیت محیط و شناخت عناصر و اجزای آن، تعیین رویکرد ها و روش های سنجش کیفیت محیط با توجه به مدل های تصمیم گیری چند معیاره ضروری است. (رفعیان ۱۳۹۰: ۱۸۳)

سکونت امری اجتناب ناپذیر و اساسی زندگی بشر است. سکونت بشر معمولاً به صورت گروهی و تجمعی در مکانی مشخص از ابتدا تا کنون بوده است. این تمرکز گرایی به علت های مختلفی از جمله دفاع، معاشرت، بده بستان و... صورت می گرفته است. اما گاهی اوقات ازدحام بیش از اندازه جمعیت ساکن در یک نقطه مسائلی نظیر، کمبود خدمات عمومی، ایجاد انواع آلودگی ها و... را به وجود می آورد. با این حال نمی توان به دلیل برخی مشکلات ناشی از تمرکز جمعیت و در پی آن کاهش کیفیت مسکن از این امر خود داری نمود. اما راهی برای جلوگیری از بروز هرج و مرج محلات و نظم دهی و افزایش کیفیت خدمات به ویژه در امر مسکن وجود دارد. ابزار برنامه ریزی و طراحی شهری در پی ایجاد محیط بهتر برای زندگی هستند. در زندگی مدرن امروزی که همه ی سیستم های ساخته دست بشر برای کمک به رفاه مردم در آن فعالیت می کنند، گاهی قدرت این خدمات رسانی آن قدر بالا می باشد که ساز و کار طبیعی زندگی از دست بشر خارج شده و به دست سیستم های خدمات رسانی، اعم از زیر ساخت و رو ساخت و سیستم های هوشمند و عصر دیجیتال می افتد. در این حالت طبیعت دیگر پاسخگوی نیاز دو جانبه ی هم مردم و هم سیستمها نیست و موجب بروز اختلالات عصبی در انسان ها می گردد و در همه ی سطوح زندگی آنان به روشنی دیده می شود. هدف برنامه ریزی شهری شناخت این مشکلات و تداخلات زندگی دو جانبه است و از طریق مطالعات میدانی، کتابخانه ای و به صورت مستقیم از خود ساکنین سعی در شناخت آنان و برنامه ریزی در جهت کاهش این تضاد ها دارد تا ضمن تامین رفاه برای ساکنین، رضایت خاطر آنان از محیط زندگی و سکونت خویش را جلب کند. (عزیزی ۱۳۸۳: ۱۱)

از طریق تحلیل و بررسی کیفیت زندگی ساکنین یک محله می توان جنبه های بیش تری از یک زندگی ایده آل را کشف کرد و راه حل های خلاق و جدید را با کم ترین هزینه، در برنامه ریزی برای آن ها به کار گرفت. از این رو پرداختن به این موضوع از دو نظر درونی برای بهبود شرایط فعلی و بیرونی برای ایجاد و بسط راه حل های جدید و تمرین آن برای ارتقا کیفیت زندگی، ضرورت دارد.

ضرورت این تحقیق از این منظر که رضایت از کیفیت زندگی باعث کاهش استرس، کاهش وندالیسم، ایجاد حس تعلق خاطر، وابستگی به محیط زندگی و اثرات مثبت دیگر را سبب می شود، حائز اهمیت است. میدان هروی، با دارا بودن پتانسیل های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی بالا در امر سکونت، در جایگاه مهمی قرار دارد. این میدان به عنوان یک گره ی ترافیکی و اجتماعی مهم به حساب می آید و بررسی و تحلیل نقاط قوت و ضعف سکونتی آن برای بالا بردن هر چه بیشتر کیفیت سکونت در آن ارزش زیادی را به همراه دارد.

هدف از این پژوهش تحلیل وضعیت سکونتی در راستای تحلیل کیفیت زندگی در میدان هروی می باشد. بر این اساس این پژوهش پاسخگوی این پرسش خواهد بود که وضعیت کیفیت سکونت و متعاقبا کیفیت زندگی در میدان هروی به چه صورت است.

۲- مبانی نظری

کیفیت زندگی مفهوم جدیدی نیست. این مفهوم سابقه در فلسفه یونان دارد و ارسطو در بحث از شادکامی بدان اشاره کرده است. همچنین در دوران جدید فیلسوفانی چون کیرکه گارد، ژان پل سارتر و دیگران به آن توجه داشته اند (غفاری و امید، ۱۳۸۸).

ریشه های تاریخی استفاده از عبارت کیفیت زندگی را می توان در آثار کلاسیک ارسطو که مربوط به سال ۳۳۰ قبل از مسیح است، یافت. وی در اصول اخلاقی کلاسیک از رابطه بین کیفیت زندگی هنگام شادی و ارزش های ذهنی افراد سخن می گوید. (مختاری، نظری، ۱۳۸۹، ۱۵)

با وجود گذشت چندین دهه از رواج مفهوم کیفیت زندگی و تحقیقات متنوع صورت گرفته در این زمینه تعریف واحدی که مورد قبول همه باشد وجود ندارد. مرور متون مرتبط به کیفیت زندگی حاکی از تأیید دیدگاه صاحب نظران مختلف درباره ابهام مفهومی در تعریف این سازه است. هر محقق با توجه به حوزه مورد مطالعه، شرایط و ویژگی های جامعه تحقیق تعریفی از کیفیت زندگی ارائه می دهد. رومنی و همکارانش مجموعه استدلال هایی برای پاسخ به این پرسش ارائه می دهند که چرا تعریف پذیرفته شده جهان شمولی برای کیفیت زندگی وجود ندارد. این مجموعه عبارتند از:

(الف) فرایندهای روانشناختی مرتبط با تجربه کیفیت زندگی را می توان از دریچه زبان ها و دهلیزهای مفهومی مختلف توصیف و تفسیر کرد.

(ب) مفهوم کیفیت زندگی تا حد زیادی با ارزش داوری همراه است.

(ج) مفهوم کیفیت زندگی متأثر از رشد درک انسانی و فرایندهای توسعه در طول زندگی افراد در اجتماع محلی و میزان تحت تاثیر قرارگرفتن این فرایندهای روانشناختی توسط عوامل محیطی و سیستم های ارزش فردی است. از این رو به دلیل فقدان تعریف عملیاتی واحد از کیفیت زندگی، واژه های مرتبط دیگری مانند بهزیستی، سطح زندگی، استاندارد زندگی، رضایتمندی از زندگی و خشنودی ظهور کرده اند.

یکی از اختلافات مهمی که فلس و پری در سال ۲۰۰۶ به آن اشاره کرده اند که بین متخصصین کیفیت زندگی وجود دارد دیدگاه آن ها در رابطه با ذهنی یا عینی بودن این مفهوم است. بر همین اساس می توان محققین کیفیت زندگی را به سه دسته تقسیم کرد. دسته اول کسانی هستند که فقط به بُعد ذهنی کیفیت زندگی توجه دارند. این ها در کارهای خود یا بُعد عینی کیفیت زندگی را لحاظ نمی کنند و یا آن را از لحاظ اهمیت در سطح بسیار پایینی قرار می دهند. دسته دوم

کسانی هستند که برخلاف دسته اول کیفیت زندگی را از لحاظ عینی بررسی می‌کنند البته تعداد این افراد در قیاس با گروه اول بسیار کم است. اما دسته سوم که به نظر روز به روز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود کسانی هستند که دید جامع‌تری نسبت به این مفهوم داشته و معتقدند که کیفیت زندگی را باید از دو بُعد عینی و ذهنی مورد بررسی قرار داد.

کیفیت زندگی مفهوم چند بعدی است که سازمان جهانی آن را "درک فرد از وضعیت زندگی اش یا توجه به فرهنگ و نظام های ارزشی و ارتباط آن با اهداف، انتظارات، علایق، استانداردها و تجربیات زندگی" تعریف می‌کند. مطابق با این تعریف کیفیت زندگی شامل شش حیطه ی سلامت جسمانی، وضعیت روانی، سطوح استقلال، ارتباط اجتماعی، ارتباط اجتماعی و علایق معنوی است (منجمد و همکاران ۱۳۸۶: ۵۶). کیفیت زندگی شهری ممکن است احساس خوبی باشد از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان از قبیل خوانایی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی (perfect et al, 1992: 134). از سوی دیگر کیفیت زندگی شهری در برگزیده ابعاد روانی است که شاخه هایی همچون رضایت شادمانی و امنیت را در بر می‌گیرد. در برخی موارد، رضایت های اجتماعی نیز نامیده می‌شود. همچنین بررسی روند های اجتماعی به عنوان یک رویکرد مهم تلقی می‌گردد که اخیرا در مطالعات سنجش کیفیت زندگی ساکنین، به آن پرداخته می‌شود. (آسایش، ۱۳۸۰: ۲)

کیفیت زندگی شهری در برگزیده ی سنجه هایی مانند مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی است. جنبه های دیگر در برگزیده، توجه به فرصت های اجتماعی، امیدهای اشتغال، ثروت و اوقات فراغت است (سیف الدینی ۱۳۸۱: ۳۷۵).

۱-۲- عوامل موثر بر کیفیت محیط مسکونی

▪ همجواری با کاربری های سازگار

به طور کلی کاربری هایی که در حوزه نفوذ یکدیگر قرار می‌گیرند باید از نظر سنخیت و همخوانی فعالیت با یکدیگر منطبق بوده، موجب مزاحمت و مانع انجام فعالیت دیگری نشود. عمده ترین تلاش شهرسازی، باید جداسازی کاربری های ناسازگار با کاربری مسکونی در محلات شهری باشد. کاربری هایی که دود، بو، صدا و شلوغی تولید می‌کنند، باید از کاربری های دیگر، بویژه کاربری مسکونی، فرهنگی و اجتماعی جدا شوند. این جدایی مطلق نیست، بلکه در برخی موارد می‌توان با تمهیداتی، اثرات سوء کاربری های مزاحم را محدود کرد. در جدایی فضایی کاربری ها فاکتور های هزینه، سود و خود بسندگی نسبی آن ها مورد نظر قرار می‌گیرد. (غفاری و همکاران ۱۳۹۱: ۵).

▪ نقش اجتماعی

این نقش از مسکن از جمله نقش های بارز آن محسوب می‌شود. نامناسب بودن مسکن می‌تواند علاوه بر ساکنان بر اجتماع نیز تاثیرات مخربی به جای داشته باشد چرا که نداشتن مسکن در آینده منجر به پدیده زاغه نشینی و خیابان خوابی و تزلزل بنیان خانواده خواهد شد. (غفاری و همکاران ۱۳۹۱: ۵).

همچنین عوامل استقلال فردی مرتبط با عوامل شخصیتی اما مستقل از محیط فیزیکی و اجتماعی میباشند. عوامل استقلال فردی شامل توانایی تصمیمگیری، کنترل فردی، کنترل یا بحث پیرامون محیط فیزیکی و اجتماعی متعلق به آن ها می باشد. (بوند، کورنر، ۱۷: ۱۳۸۹).

▪ کارکرد روانی

مسکن مناسب محلی است برای رسیدن به آرامش، تمدن اعصاب، بهبود تنش های روانی و جایگاه تثبیت سلامت جسم و روح انسان، نبود مسکن یا مسکن غیر استاندارد عامل مهمی در بروز انواع فشارهای روحی، استرس های مخمل آسایش، افسردگی و اختلالات روانی افراد محسوب می گردد. (غفاری و همکاران ۱۳۹۱: ۵).

▪ استانداردهای تراکم

استاندارد معمول تراکم معادل یک شخص به ازای هر اتاق قابل سکونت را توصیه می کند. عوامل موثر بر تدوین این استاندارد ها شامل، پیشنهادات طرح جامع یا تفصیلی، خصوصیات ناحیه مورد مطالعه، خصوصیات طبیعی سایت شامل جنس خاک و شیب زمین، شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و در نهایت دسترسی به خدمات و تاسیسات زیر بنایی است (غفاری و همکاران ۱۳۹۱: ۵).

۲-۲- نیاز های واحد مسکونی از نظر آسایش

۱-۲-۲- اندازه

اندازه واحد مسکونی نیز یکی از شاخص هایی است که بر کیفیت سکونت تاثیر گذار است و رابطه مستقیم با وضعیت اقتصادی و اجتماعی ساکنین دارد. در مورد قطعاتی که با توجه به زیر پهنه وقوع آن ها دارای سطح اشغال مجاز بیش از ۶۰ درصد می باشند، پیشروی طولی به میزانی تعریف گردد که سطح اشغال مجاز زیر پهنه تامین شود.

۲-۲-۲- امنیت

امنیت در واقع حفاظت از مسکن در مقابل عوامل مستقیم و غیر مستقیم است که موجب ضرر رساندن به مسکن و عدم امنیت آن می شود. عوامل مستقیم که امنیت را به خطر می اندازند شامل دزدی و ... است. عوامل غیر مستقیم شامل آلوده کردن آب، هوا و زمین می باشد که این عوامل امنیت مسکن و ساکنین را به خطر می اندازد و بر کیفیت مسکن تاثیر سو می گذارند. مقوله دیگری که در امنیت باید مد نظر قرار گیرد امنیت نحوه تصرف مسکن است که سبب می شود خانوار ساکن در واحد مسکونی از نظر دور نمای سکونت خود احساس ایمنی کند و این امر آسایش روانی بیشتری برای آن ها ایجاد می کند (رفیعیان ۱۳۹۰: ۱۸۳).

۲-۳- معیار ها و شاخص های کیفیت زندگی شهری

یکی از مطالعات کلاسیک در مورد کیفیت زندگی مطالعه ای است که لیو در سال ۱۹۷۶ برای مناطق کلان شهری آمریکا انجام داده است. او در این مطالعه از داده های کالبدی استفاده کرده است. این ابعاد بیشتر دل مشغولی هایی را که افراد در زندگی روزمره خود با آن ها مواجه اند را شامل می شود.

الف) شاخص های ابعاد اقتصادی

- رفاه اقتصادی فردی (درآمد سرانه ی فردی، ثروت، پس انداز سرانه، مالکیت مسکن، ارزش واحدهای مسکونی و...)
- سلامت اقتصادی جامعه (در صد خانواده های با درآمد بالاتر از خط فقر، ارزش افزوده به ازای هر نیروی کار در جریان تولید، شاخص نابرابری در آمد، میزان بیکاری و ...) (Lio, 1976, 205).

ب) شاخص های ابعاد سیاسی

- فعالیت های شخصی (مشارکت در فعالیت های سیاسی، نسبت تعداد رای دهندگان در انتخابات ریاست جمهوری به کل جمعیت در سن رای دهندگان و...)
- عوامل حکومت محلی (مهارت حرفه ای، میانگین دریافتی ماهانه آموزگاران تمام وقت، میزان جرایم خشونت آمیز به ازای هر یکصد هزار نفر، شاخص آموزش جامعه و...) (Lio, 1976, 205).

ج) شاخص های ابعاد زیست محیطی

- محیط زیست فردی و سازمانی (نمایه آلودگی هوا، میانگین سطح کلیه ی ذرات معلق در هوا، سطح پارک ها و نواحی تفریحی به ازای هر هزار نفر، تراکم جمعیتی در شهر مرکزی منطقه کلان شهری و...)
- محیط زیست طبیعی (داده های آب و هوا شناختی، روزهای آفتابی ممکن در طول سال، میانگین سالانه وقوع پدیده وارونگی و...) (Lio, 1976, 205).

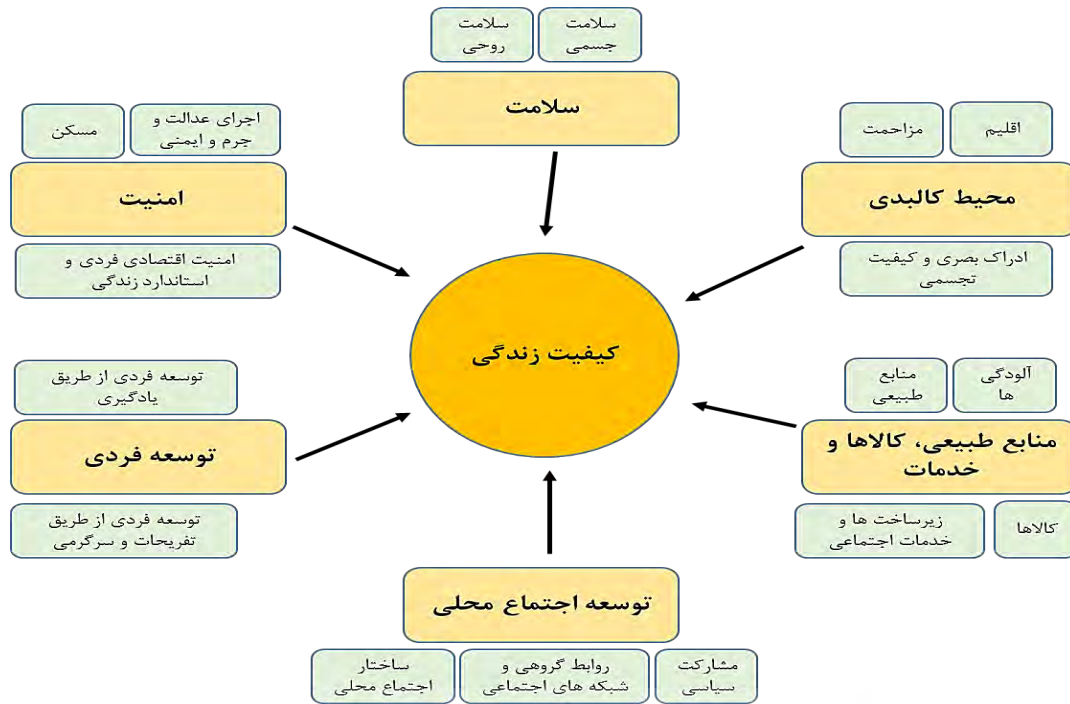
د) شاخص های ابعاد سلامت و آموزش

- شرایط فردی (سلامت، میزان مرگ و میر به ازای هر هزار نفر، آموزش)
- شرایط جامعه (میزان فراهم بودن و در دسترس بودن مراقبت های بهداشتی، پیشرفت های آموزشی (Lio, 1976, 205)).

و) شاخص های ابعاد اجتماعی

- رشد شخصی (وجود فرصت برای پشتیبانی از خود، بهبود رشد بیشینه توانایی های فردی، گسترش فرصت برای انتخاب شخصی، گسترش فضایی و...)
- برابری فردی (نژاد، جنسیت، شرایط زندگی در جامعه، تسهیلات) (Lio, 1976, 205).

در این ارتباط تحقیقات دیگری نیز صورت گرفته است که به اختصار در جدول زیر معرفی شده اند. از سوی دیگر در مدل میشل، کیفیت زندگی نتیجه ای از شش عامل است. در راس این مدل سلامت قرار دارد که در ۲ بعد سلامت روحی و سلامت جسمی قابل بررسی است. در مرحله ی دوم محیط کالبدی در اهمیت قرار می گیرد که توان جنبه های کالبدی فیزیکی و محیطی شهر را در بر گیرد و ابعادی چون اقلیم و آلودگی ها و نیز مزاحمت های ناشی از مخاطرات محیطی را در کنار کیفیت بصری و مناظر شهر شامل می شود. منابع طبیعی، کالاها و خدمات که به نوعی در برگزیده ملزومات اصلی زندگی امروزی اند به عنوان عنصر سوم این مدل قابل توجه است. عنصر چهارم این مدل متشکل از ابعاد اجتماعی و سیاسی اجتماع محلی، تحت عنوان توسعه اجتماعی محلی و مورد توجه قرار گرفته است. عنصر پنجم در این مدل توسعه و رشد فردی است که به نوعی به واسطه تفریحات و سرگرمی حاصل می شود. سرانجام عنصر ششم این مدل، امنیت است که در ابعادی چون امنیت سکونت، امنیت اقتصادی فردی و امنیت اجتماعی در قالب اجرای عدالت و سطح جرایم و ایمنی حاکم بر جامعه قابل جمع بندی است.

شکل ۱- نمودار کیفیت زندگی میشل، ماخذ: (Mitchell, 2000)

۳- پیشینه پژوهش

در رابطه با مسکن در سال‌های اخیر پژوهش‌های فراوانی در ایران و دیگر نقاط جهان صورت گرفته است اما پژوهش در مورد ابعاد کالبدی مسکن و تاثیری که این ابعاد می‌توانند بر کیفیت زندگی ساکنین و توسعه شهری بگذارند کمتر به چشم می‌خورد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. محمد مهدی عزیزی در سال ۱۳۷۸ در مقاله‌ای تحت عنوان (ارزیابی اثرات کالبدی - فضایی برج سازی در تهران) به بلند مرتبه سازی در شهر تهران اشاره کرد و در نهایت به این نتیجه رسید که افزایش تراکم و بهره‌گیری از امکانات بالقوه موجود در بافت‌های شهری قابل توجه است اما باید نقاط ضعف در فرایند برنامه ریزی و طراحی شهری آن مورد توجه جدی قرار بگیرد.

ابراهیم زاده و قاسمی در سال ۱۳۹۳ در مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی شاخص‌های کالبدی مسکن شهری با رویکرد توسعه پایدار نمونه موردی شهر سامان" پس از بررسی‌های اولیه و بررسی شاخص‌های کالبدی نمونه موردی خود به این نتیجه رسیدند که شهر سامان به لحاظ کالبدی در وضعیت نسبتاً نامطلوبی قرار دارد و ناحیه سه مطلوب‌ترین این نواحی می‌باشد.

در کشور هلند از شاخص شرایط زندگی (LCI) که توسط اداره برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی تدوین می‌شود، برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی در شهرهای بزرگ و به خصوص آمستردام، استفاده می‌گردد. (Ibid, 2 & 5)

در ترکیه نیز، بخصوص در شهرهای استانبول و آنکارا ارزیابی و پیمایش‌های متعددی در زمینه کیفیت زندگی شهری انجام گردیده است که یکی از مهم‌ترین و علمی‌ترین آن‌ها، با استفاده از یک طبقه بندی ۴ گانه کلی شاخص‌های مربوط (کیفیت محیط فیزیکی، کیفیت محیط اجتماعی، کیفیت محیط اقتصادی و کیفیت حمل و نقل و ارتباطات) و تقسیم بندی شاخص‌های کلی به شاخص‌های جزئی و در مجموع ۱۷ شاخص، کیفیت زندگی شهری در استانبول را برآورد نموده است. از جمله متفکران غربی که در زمینه مقایسه و ارزیابی کیفیت زندگی بر اساس نواحی مختلف جغرافیایی از قبیل شهرها، ایالات، استان‌ها و ملت‌ها و از طریق بکارگیری شاخص‌های مربوطه فعالیت کردند می‌توان به لویی، ۱۹۷۶، بویر و

ساواگی؛ ۱۹۸۱، بلومکویست و دیگران؛ ۱۹۸۸ استور و لون؛ ۱۹۹۲ و سوفیان؛ ۱۹۹۳ اشاره کرد. لیو شاخص‌های پنج‌گانه، بویر و ساواگی شاخص‌های شش‌گانه، بلومکویست شاخص‌های پنج‌گانه و استور و لوون شاخص‌های ۱۵ گانه را ارائه داده‌اند. (Ulengin & et al, 2001, 361)

جدول ۱- جنبه‌های کیفیت زندگی شهری در پژوهش‌های مختلف

منبع	جنبه‌های کیفیت زندگی شهری به کار رفته در پژوهش
Liu- 1976	۱- اقتصاد ۲- سیاست ۳- محیط زیست ۴- اجتماع ۵- آموزش
Bonaiuto- 2006	۱- دسترسی و جاده‌ها ۲- فضای سبز ۳- مردم و روابط اجتماعی ۴- خدمات رفاهی- تجاری ۵- خدمات تفریحی و سلامت
Tu & Ling- 2007	۱- فضای سبز و باز ۲- امنیت و روابط اجتماعی ۳- حمل و نقل و خدمات تجاری ۴- احساس استرس و فشار ۵- آلودگی محیطی
روتردام هلند	۱- اندازه مسکن ۲- تراکم ساختمان و مسائل زیبایی شناسانه ۳- فضای سبز ۴- امنیت ۵- پیوند‌های اجتماعی ۶- دسترسی به محل کار و خدمات
دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران	۱- محیط طبیعی ۲- درمان و بهداشت ۳- رفاه ۴- مسکن ۵- اقتصاد ۶- ایمنی و امنیت ۷- روابط اجتماعی ۸- حمل و نقل ۹- محیط انسان ساخت ۱۰- میراث فرهنگی و انرژی
Protassenko- 1997	۱- توزیع درآمد ۲- میزان درآمد ماهیانه هر شخص ۳- مخارج خوراک ماهیانه

منبع: محمودی ۱۳۹۱: ۵۱-۵۲

۴- روش پژوهش

این پژوهش هم از طریق استاندارد‌ها سکونت‌ی و برداشت میدانی از سایت مورد نظر و هم از طریق پرسشنامه که پایایی و روایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفته است برای شناخت میزان رضایتمندی ساکنین به کشف میزان کیفیت سکونت در این میدان می‌پردازد و در انتها با مقایسه‌ی نتایج بدست آمده از هر دو روش به تحلیل و ارائه راه کارهای اجرایی می‌پردازد.

چارچوب نظری تحقیق، بر اساس روش اسنادی، طبقه بندی و تحلیل داده‌ها است. برای نمونه گیری از جامعه آماری، به صورت تصادفی و از روش نمونه گیری طبقه ای استفاده شده است. با توجه به این که متغیرهای تحقیق از دو نوع کمی و کیفی می‌باشند، گردآوری داده‌های عددی، از طریق پرسشنامه و به روش طیف ۵ گزینه ای لیکرت بررسی شده و پایایی و روایی آن نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفته است. همچنین برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری تحلیل عاملی و همبستگی اسپیرمن و با توجه به نوع مولفه‌ها استفاده خواهد شد. در این تحقیق میزان رضایتمندی ساکنین، به عنوان متغیر وابسته لحاظ گردیده است. همچنین متغیرهای تحقیق در دو گروه مصادیق عینی و مفاهیم ذهنی دسته بندی گشته اند که در قالب جدول زیر ارائه شده است که به وسیله ی نرم افزار SPSS تحلیل می‌گردد.

K = تعداد آیتم ها

S_i^2 = واریانس آیتم شماره i

S^2 = واریانس کل آزمون (واریانس مجموع نمرات آیتم ها)

جدول ۲- مقدار عددی آلفای کرونباخ در ارتباط با وضعیت سازگاری گویه ها

سازگاری داخلی گویه ها	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
عالی	$\alpha \leq 0.9$
مناسب	$0.9 > \alpha \geq 0.8$
قابل قبول	$0.8 > \alpha \geq 0.7$
مشکوک	$0.7 > \alpha \geq 0.6$
ضعیف	$0.6 > \alpha \geq 0.5$
غیر قابل قبول	$0.5 > \alpha \geq 0.4$

ماخذ: زوزنی و همکاران، ۱۳۹۳

ضریب آلفای کرونباخ پرسش های معیار محیط کالبدی

ضریب آلفای کرونباخ پرسش های معیار محیط طبیعی

$$\alpha = \left(\frac{k}{k-1} \right) \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S^2} \right)$$

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.769	.773	2

Cronbach's Alpha	Alpha Based on Standardized Items	N of Items
------------------	-----------------------------------	------------

.781	.783	3
------	------	---

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.708	.708	2

ضریب آلفای کرونباخ پرسش های معیار سلامت

ضریب آلفای کرونباخ پرسش های معیار امنیت

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.827	.829	3

با توجه به جدول دو و مقادیر بدست آمده، تمامی پرسش های معیار ها (محیط طبیعی، محیط کالبدی، امنیت و سلامت) از پایایی برخوردار می باشند. (ماخذ: نظر کارشناسان، ۱۴۰۰)

بررسی روایی پرسشنامه

لازم به توضیح است که تعداد متخصصین که سوال های مورد نظر را مورد ارزیابی قرار خواهند داد حداقل باید چهار نفر باشد. به هر کدام از سوالات طراحی شده بر حسب امتیاز دهی عدد ۱، ۲، ۳ و یا ۴ داده خواهد شد.

میانگین امتیاز نظرات خبرگان محاسبه خواهد شد که میانگین امتیاز کل پرسشنامه نیز با محاسبه میانگین سوالات بدست خواهد آمد.

جهت بررسی شاخص روایی محتوا از روش والتز و باسل استفاده خواهد شد. بدین صورت که متخصصان «مربوط بودن»، «واضح بودن» و «ساده بودن» هر گویه را بر اساس یک طیف لیکرتی ۴ قسمتی مشخص می کنند. متخصصان مربوط بودن هر گویه را از نظر خودشان از ۱ «مربوط نیست»، ۲ «نسبتاً مربوط است»، ۳ «مربوط است»، تا ۴ «کاملاً مربوط است» مشخص می کنند. ساده بودن گویه نیز به ترتیب از ۱ «ساده نیست»، ۲ «نسبتاً ساده است»، ۳ «ساده است»، تا ۴ «ساده مربوط است» و واضح بودن گویه نیز به ترتیب از ۱ «واضح نیست»، ۲ «نسبتاً واضح است»، ۳ «واضح است»، تا ۴ «واضح مربوط است» مشخص می شود.

جدول ۳- تعیین روایی پرسشنامه

میانگین	کارشناس ۴	کارشناس ۳	کارشناس ۲	کارشناس ۱	پرسشنامه میزان رضایت از وضعیت محل سکونت	محیط کالبدی
3.75	۴	۴	۳	۴	۱- میزان رضایتمندی شما از میزان توزیع و همجواری کاربری ها در چه حد است؟	
2.5	۲	۳	۲	۳	۲- میزان تراکم ساختمانی کاربری های مسکونی چقدر است؟	
2.5	۳	۲	۲	۳	۳- میزان سرانه زیر بنای مفید سکونتی را چگونه ارزیابی می کنید؟	سلامت
2	۲	۲	۲	۲	۴- سلامتی جسمی خود و خانواده خود در چه حد است؟	
2	۲	۲	۲	۲	۵- سلامتی روحی خود و خانواده خود در چه حد است؟	

امنیت	۶- سطح امنیت اجتماعی میدان را چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۳	۴	۳	3.25
	۷-وضع درآمدی و اشتغال در این محدوده به چه صورت است؟	۳	۲	۳	2.75
	۸- امنیت محیطی و سطح آسایش برای حضور در میدان در چه حد است؟	۴	۳	۳	3.5
محیط طبیعی	۹- سطح خدمات محله ای و زیر ساخت ها را در میدان چگونه می‌بینید؟	۳	۳	۴	3.25
	۱۰- اقلیم و وضعیت آب و هوا در این محدوده در طول سال چگونه است؟	۲	۲	۱	1.75
2.725		CVI=0.88			

ماخذ: نظر کارشناسان، ۱۴۰۰

حداقل مقدار قابل قبول برای شاخص CVI برابر با ۷۹/۰ است . با توجه به جدول بالا و مقادیر بدست آمده، تمامی پرسش های معیار ها (محیط طبیعی، محیط کالبدی، امنیت و سلامت) از روایی برخوردار می باشند.

جدول ۲- متغیر های کیفیت محیط

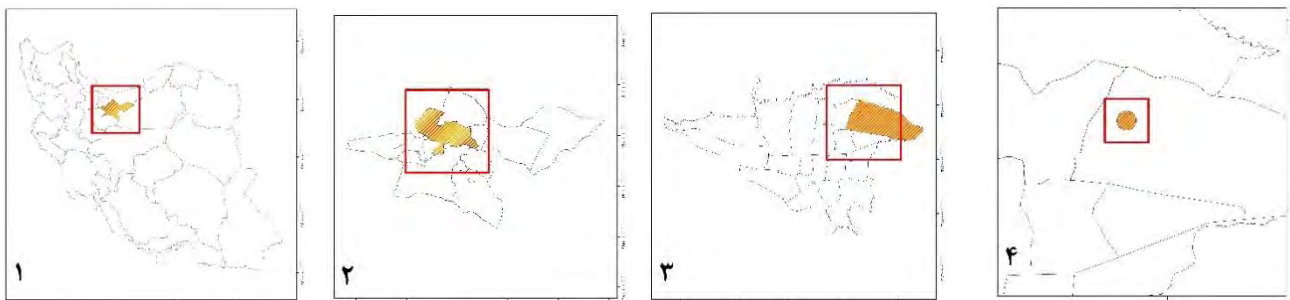
متغیرهای ذهنی		متغیرهای عینی	
امنیت محیطی	امنیت	سازگاری و همجواری	محیط کالبدی
امنیت اجتماعی		تراکم	
امنیت اقتصادی		سرانه	
سلامت جسمی	سلامت	زیرساخت و خدمات محله ای	محیط طبیعی کلا و خدمات
سلامت روحی		اقلیم	

منبع: فرجی ملایی، ۱۳۸۹: ۲۴

ابعاد کیفیت زندگی به مجموعه ایی از عوامل اطلاق می شود که بهزیستی شخصی را تشکیل میدهند. به اعتقاد برخی محققان، تعداد ابعاد مورد بررسی کیفیت زندگی خیلی مهم نیست، آنچه اهمیت دارد این است که هر مدل پیشنهادی بتواند برای سنجش کیفیت زندگی یک چارچوب چند بعدی ارائه می دهد، به اینکه چه چیز هایی برای مردم در تعیین کیفیت زندگی شان مهم است بپردازد و شاخص هایی اسامی هر بعد را در کنار سایر ابعاد، در کل نماینده مفهوم کیفیت زندگی بداند (زنگنه، ۱۳۹۷)

۵- معرفی محدوده پژوهش

محله میدان هروی به طور کلی از تلفیق دو محله ی حسین آباد و مبارک آباد بوجود آمده است. محله هروی امروزه از ۴ مرز تشکیل شده است که این مرزها عبارت اند از: اتوبان شهید بابایی در شمال، اتوبان زین الدین در جنوب، اتوبان امام علی (ع) در شرق، اتوبان صیاد شیرازی در غرب. محدوده دقیق مداخله عبارت است از صد متر از هر چهار طرف میدان در خیابان های موسوی (شرق و غرب)، وفا منش (شمال) و پناهی نیا (جنوب). میدان هروی در منطقه ی ۴ و ناحیه ۳ شهرداری تهران واقع شده است که به عنوان یکی از قطب های مراکز اداری و تجاری شمال شرق تهران مطرح می‌باشد. در ادامه منظور از لغت میدان، خود میدان هروی و شعاع صد متری اطراف آن که به عبارتی محدوده ی مداخله می‌باشد مورد نظر پژوهش است.

بلافاصل

نقشه ۱- موقعیت یابی محدوده مورد مطالعه (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

مورد مطالعه (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۶- بحث و یافته ها

۶-۱- محیط کالبدی

۶-۱-۱- سازگاری و همجواری

در دهه ی اخیر بسیاری از عوامل سبب تشدید رشد و گسترش کالبدی میدان و اطراف آن شدند. غالب کاربری های میدان و اطراف آن تجاری است. می توان در مقام دوم بعد از کاربری غالب (تجاری)، کاربری مسکونی و اداری را به نسبت تقریبا برابر در نظر گرفت و دیگر کاربری هایی نظیر مذهبی و فرهنگی نیاز به میزان مورد نیاز در محدوده ی مداخله میدان موجود می باشند. اکثر منازل میدان از نظر مقیاس با هم در ارتباط مناسبی قرار دارند، جز با مال ها و ساختمان های اداری بزرگ نظیر ساختمان اداری هروی و داده تجدید نظر واقع در شمال میدان و در خیابان وفامنش. اما این از نظر میانگین میزان سازگاری خانه ها با تمامی کاربری های موجود مناسب نیست.

تصویر ۱- سازگاری کاربری ها (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۶-۱-۲- تراکم

سکونت یکی از کارکردهای عمده شهرهاست. بخش قابل توجهی از فضای شهرها را واحدهای مسکونی اشغال کرده اند و مسکن به مفهوم محلی برای سکون و آرامش، به عنوان اصلی ترین کاربری اراضی شهری و یکی از سه رکن فعالیت های انسانی (سکونت، کار و گذران اوقات فراغت) محسوب می گردد. اگر چه نقش و وظیفه اصلی مسکن، ایجاد یک سر پناه به منظور فراهم آوردن فضای مناسب برای استراحت و فعالیت های فردی و خانوادگی است، اما دارای کارکردهای متعدد دیگری است که به طور مستقیم یا غیر مستقیم جنبه های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی خانواده و جامعه را تحت تاثیر قرار می دهد (زنگنه، ۱۳۸۸: ۲۵)

تراکم ساختمانی در میدان بالاست و به طور میانگین با بررسی بیش از صد خانه و ساختمان مسکونی و غیر مسکونی، تراکم ساختمانی ۶ تا ۷ طبقه می باشد. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

تصویر ۲- تراکم ساختمانی (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۶-۱-۳- سرانه

شاخص سرانه زیر بنای مسکن با تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی در ارتباط مستقیم است. همچنین ویژگی های فرهنگی و اجتماعی جامعه و خانوار ها و امکانات و محدودیت کالبدی، نقش تعیین کننده ای در میزان این شاخص دارند.

سرانه زیر بنا طبق پرسش از ساکنین و برداشت از سایت مرکز آمار در این محدوده حدودا ۱۲۵ متر می باشد که برای سکونت یک خانواده ی چهار نفری مناسب است. به عبارت دیگر، بر طبق آمار سال ۱۳۸۵ اطلس کلانشهر تهران، سرانه ی مسکونی به ازای هر نفر ۳۱ تا ۴۲ متر مربع می باشد. (<https://atlas.tehran.ir/Default.aspx?tabid=100>)

۲-۶- محیط طبیعی، کالا و خدمات

۶-۲-۱- زیر ساخت و خدمات

امروزه منظور از زیرساخت مجموعه ای از سیستم ها، فعالیت های شکل دهنده به جوامع و اقتصادهای مدرن تعریف می شود و معمولا برای نامیدن هر منبع و شبکه انسان ساز مهم و در مقیاس کلان به کار می رود (Williams, 2012)

خدمات محله ای مناسب یکی از ویژگی های بارز میدان هروی می باشد. از خدمات مورد نیاز برای رفع نیاز های روزمره نظیر هایپرمارکت تا خدمات اجتماعی و فرهنگی و امنیتی نظیر مال ها و مساجد و کتابخانه و پارک همگی با پراکنش مناسب در میدان و اطراف آن دیده می شوند (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

تصویر ۳ - مسجد به عنوان خدمات محله (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۶-۲-۲- اقلیم

امروزه نقش و اهمیت فضاهای باز و سبز در محیط زیست و کیفیت زندگی مجتمع های زیستی به طور چشمگیری رو به افزایش است. ه طور کلی بازدهی فضاهای سبز شهری در سه گروه بازدهی اکولوژیک و محیط زیستی، بازدهی کالبدی - شهرسازی و بازدهی اجتماعی - روانی قابل تقسیم بندی می باشد (www.avalanchgarden.com)

با توجه به قرار گیری محدوده در قسمت شمال شرقی تهران و نزدیکی به کوه های شمالی و شرقی (لويزان) و وجود پارک های متعدد در اطراف محدوده همچون پارک صدف، ارکیده و ... از سرانه فضای سبز بالایی برخوردار است. همچنین محلات و خیابان ها نیز از سر سبزی بالایی برخوردار هستند. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

تصویر ۴- محیط زیست و فضای سبز محدوده (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۳-۶- سلامت جسمی و روحی

سلامت جسمی و روحی یک عامل نسبی است و شاخص‌ها و عوامل بسیار زیادی در آن دخیل هستند. به عنوان مثال می‌توان به موارد متعدد اختلالات ذهنی و روحی در خانواده‌های مرفه اشاره کرد و یا برعکس آن می‌توان از زندگی‌های شاد و سالم در خانواده‌هایی با سطح درآمدی پایین نام برد. اما به طور کلی و در طی پرسش از تعدادی از ساکنین میدان و با استناد و اعتماد به صحت پاسخ آنان اکثریت غریب به اتفاق آنان از سلامت جسمی و روحی در خانواده‌های خویش صحبت کردند. از دید شهرسازانه و با ارتباط دادن عوامل مختلف در کیفیت سکونت نیز می‌توان نتیجه گرفت که با توجه داشتن حد مناسبی از رفاه و آسایش در میدان سلامت جسمی و روحی نیز تا حد معقولی وجود دارد. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

۴-۶- امنیت

۶-۴-۱- امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی را می‌توان از دو منظر بررسی کرد. یک، منظر فرهنگی و دو، منظر اجرایی، منظر فرهنگی به تمامی سابقه و پیشینه‌ی یک اجتماع می‌پردازد که خود ساکنین در ایجاد امنیت نقش اساسی دارند. این وجهه از امنیت در میدان هروی سطح بالایی دارد. از زمان‌های دور ساکنین هروی به آسایش و داشتن فرهنگ معاشرت معروف بودند و این خود سبب انتقال این سنت به نسل‌های آینده گردیده است. منظر دوم شامل تمام اقداماتی است که از یک نیروی خارجی مانند پلیس به اجتماع تحمیل می‌گردد و سبب ایجاد امنیت و انضباط در محیط اجتماعی می‌گردد. در رابطه با این وجهه از امنیت به لحاظ تعداد مراکز امنیت در سطح مناسب از نظر میزان موفقیت در تحمیل و ایجاد آن در طی چند سال گذشته عملکرد مناسبی نداشته است. می‌توان دلیل آن را ظهور و گسترش شدید سکونت در این محله و ورود افراد خارجی دانست که به نوعی از کنترل نیروی پلیس در برخی اوقات خارج بوده است. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

۶-۴-۲- امنیت اقتصادی

منظور از امنیت اقتصادی اولاً به داشتن شغل مناسب و درخور ساکنین و فراهم بودن امکان انتخاب شغل مناسب در این محدوده است و ثانیاً به همخوانی سطح درآمدی و مخارج زندگی اشاره دارد. اگر بخواهم بدون حاشیه و یک راست بحث را باز کنم باید بگویم که در هیچ یک از دو منظر اقتصادی، میدان هروی در سطح مناسبی قرار ندارد. ضمناً این نکته را هم باید بگویم که می‌توان به صراحت گفت در تهران به ندرت جایی پیدا می‌شود که ساکنین در آنجا امنیت اقتصادی داشته باشند. گفتن این نکته هم خالی از لطف نیست که با وجود این اوضاع بحرانی در کشور و تورم بالا با این حال

شرایط برای همه یکسان است و به هر حال بسیاری از افراد اندوخته های پیشین خود در حال کسب در آمد از راه های مختلف می باشند. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

۶-۴-۳- امنیت محیطی

مفهوم امنیت شهری بر مضمون ماندن افراد اجتماع از خطرات و آلودگی ها در محیط شهری دلالت دارد (بیات و کرمی، ۱۳۹۹). این نوع از امنیت به اشتیاق ساکنین به حضور در فضای میدان اشاره دارد که ناشی از عواملی نظیر محرک های فضایی، تفریحی، آسایش خاطر و ... می باشد. به طور کلی می توان گفت، علت انگیزه ی افراد برای حضور در فضایی شهری چه می باشد. در فضای شهری میدان هروی و محیط های مسکونی آن، طبق بررسی های به عمل آمده می توان عنوان کرد که امنیت محیطی در سطح مناسب قرار دارد، چرا که امکاناتی که ساکنین بتوانند با آن رابطه ی خوبی برقرار کنند فراهم است، مثل پارک و مغازه و مکان های تفریحی که همه نوع قشر از ساکنین، چه مرفه و چه کم درآمد را به خود دعوت می کند و صرفاً محیط های خشکی که تنها در یک زمان خاص و یا یک قشر یا یک جنس از مردم بتوانند به درون آن ورود کنند نیست. (ماخذ: مطالعات میدانی، ۱۴۰۰)

تصویر ۵- وجود تنوع کاربری و تامین امنیت (ماخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰)

۷- تحلیل یافته ها حاصل از روش و مدل ها در فرآیند تکنیکی و پژوهشی

حال از طریق پرسش از ۵۰ نفر از ساکنین میدان هروی پرسشنامه میزان رضایتمندی از کیفیت سکونت که در ارتباط با معیار های مورد نظر بود انجام گردید که صورت زیر می باشد. در جدول زیر تعداد پاسخ (تعداد نفرات پاسخ دهنده) به هر سطح از میزان رضایتمندی مشخص است که در ادامه به مقایسه آن ها با هم و با وضعیت حقیقی موجود میدان می پردازیم.

جدول ۴- پرسشنامه رضایتمندی از وضعیت سکونتی محل زندگی ساکنین میدان هروی

ضعیف	متوسط	عالی	پرسشنامه میزان رضایت از وضعیت محل سکونت
۷	۲۵	۱۸	۱- میزان رضایتمندی شما از میزان توزیع و همجواری کاربری ها در چه حد است؟
۱۲	۲۳	۱۵	۲- میزان تراکم ساختمانی کاربری های مسکونی چقدر است؟
۱۳	۱۷	۲۰	۳- میزان سرانه زیر بنای مفید سکونتی را چگونه ارزیابی می کنید؟
۶	۱۲	۳۲	۴- سلامتی جسمی خود و خانواده خود در چه حد است؟
۷	۱۵	۲۸	۵- سلامتی روحی خود و خانواده خود در چه حد است؟
۸	۱۸	۲۴	۶- سطح امنیت اجتماعی میدان را چگونه ارزیابی می کنید؟
۶	۲۷	۱۷	۷- وضع درآمدی و اشتغال در این محدوده به چه صورت است؟
۱۳	۲۲	۱۵	۸- امنیت محیطی و سطح آسایش برای حضور در میدان در چه حد است؟
۱۰	۱۶	۲۴	۹- سطح خدمات محله ای و زیر ساخت ها را در میدان چگونه می بینید؟
۱۰	۱۴	۲۶	۱۰- اقلیم و وضعیت آب و هوا در این محدوده در طول سال چگونه است؟

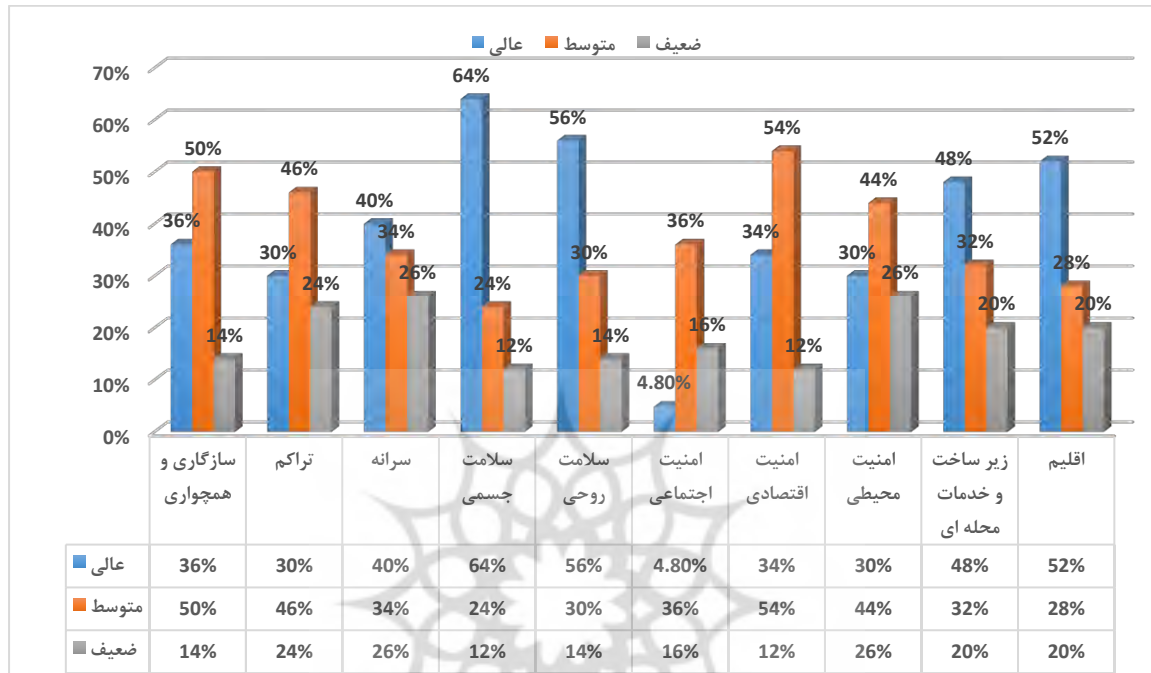
ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

۱-۷- مقایسه ی نموداری زیر معیار ها

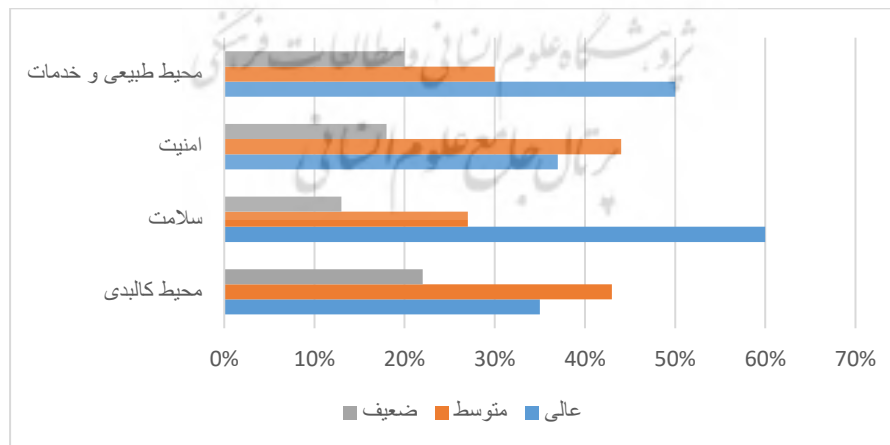
در نمودار زیر مقایسه ی زیر معیار های مشخص شده در هر یک از چهار معیار کلی تحقیق، بر اساس پرسشنامه ی طرح شده و تعداد پاسخ ساکنین به هر یک از سطوح سوالات در نظر گرفته شده به صورت زیر می باشد:

نمودار ۱- مقایسه ی درصدی زیر معیار های وضعیت سکونت بر اساس پرسشنامه

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

نمودار ۲- مجموع رضایت ساکنین در معیار های کلی

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

۷-۲- تحلیل داده ها

بر طبق نتایجی که از تحقیقات میدانی به وسیله پرسشنامه از اهالی میدان هروی داشته ایم برای تحلیل این داده ها از نرم افزار expert choice به روش AHP و میزان همبستگی پیرسون هر یک از زیر معیار ها رو اندازه گرفته تا دریابیم که چه مقدار و کدامیک از متغیر های کیفیت زندگی در این سایت (میدان هروی) نقش داشته است.

جدول ۵- سنجش میزان همبستگی بین کیفیت سکونت و محیط کالبدی

sig	حس تعلق	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۰۰۰	۰/۲۶۵**	میزان رضایتمندی از میزان توزیع و همجواری کاربری ها در میدان هروی	میزان کیفیت سکونت
		میزان تراکم ساختمانی کاربری های مسکونی در اطراف میدان هروی	
		میزان سرانه زیر بنای مفید سکونتی در اطراف میدان هروی	

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

$$p > ۰/۰۱**$$

ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر محیط کالبدی و میزان کیفیت سکونت در جدول فوق، نشان دهنده رابطه معنادار بین آنهاست. همانطور که در جدول فوق، مشاهده می شود ضریب همبستگی با مقدار ۰/۳۱۸ در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است و جهت رابطه به صورت مستقیم و مثبت می باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان رضایت ساکنان از محیط کالبدی بیشتر شود، میزان کیفیت سکونت نیز افزایش می یابد.

جدول ۶- سنجش میزان همبستگی بین کیفیت سکونت و سلامت

sig	حس تعلق	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۰۰۰	۰/۴۳۶**	میزان سطح سلامتی جسمی خود و خانواده خود	میزان کیفیت سکونت
		میزان سطح سلامتی روحی خود و خانواده خود	

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

$$p > ۰/۰۱**$$

ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سلامت و میزان کیفیت سکونت در جدول فوق، نشان دهنده رابطه معنادار بین آنهاست. همانطور که در جدول فوق، مشاهده می شود ضریب همبستگی با مقدار ۰/۴۳۶ در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است و جهت رابطه به صورت مستقیم و مثبت می باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان سلامت ساکنان بیشتر شود، میزان کیفیت سکونت نیز افزایش می یابد.

جدول ۷- سنجش میزان همبستگی بین کیفیت سکونت و امنیت

sig	حس تعلق	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۰۰۰	۰/۲۷۶**	سطح امنیت اجتماعی میدان را چگونه ارزیابی می کنید	میزان کیفیت سکونت
		وضع درآمدی و اشتغال در این محدوده به چه صورت است	
		امنیت محیطی و سطح آسایش برای حضور در میدان در چه حد است	

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

$$p > 0.01^{**}$$

ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر امنیت و میزان کیفیت سکونت در جدول فوق، نشان‌دهنده رابطه معنادار بین آن‌هاست. همانطور که در جدول فوق، مشاهده می‌شود ضریب همبستگی با مقدار ۰/۲۷۶ در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است و جهت رابطه به صورت مستقیم و مثبت می‌باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان رضایت ساکنان از امنیت بیشتر شود، میزان کیفیت سکونت نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۸- سنجش میزان همبستگی بین کیفیت سکونت و محیط طبیعی

sig	حس تعلق	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۰۰۰	۰/۳۵۴**	سطح خدمات محله ای و زیر ساخت ها را در میدان چگونه می‌بینید	میزان کیفیت سکونت
		اقلیم و وضعیت آب و هوا در این محدوده در طول سال چگونه است	

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

$$p > 0.01^{**}$$

ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر محیط طبیعی و میزان کیفیت سکونت در جدول فوق، نشان‌دهنده رابطه معنادار بین آن‌هاست. همانطور که در جدول فوق، مشاهده می‌شود ضریب همبستگی با مقدار ۰/۲۶۵ در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است و جهت رابطه به صورت مستقیم و مثبت می‌باشد؛ بدین معنی که هر چه میزان رضایت ساکنان از محیط طبیعی بیشتر شود، میزان کیفیت سکونت نیز افزایش می‌یابد.

۸- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده

از نمودارهای تطبیقی بالا دریافتیم که میزان رضایتمندی ساکنین از سطح کیفیت سکونت حقیقی از منظر معیارها و زیر معیارهای مسکن مناسب بالاتر است. این نشان‌دهنده‌ی این است که ساکنین بیشتر معیار سلامت میدان هروی و اطراف آن را دیده‌اند تا نقاط ضعف و کمبودهای آن. این در حالی است که سعی شده است با فرض پایایی و روایی تحقیق و صحت اطلاعات و آمار بدست آمده، چرایی و ریشه‌ی اختلاف میان داده‌های وضع موجود و نظر ساکنین را می‌توان به عنوان یک پژوهش دیگر در نظر گرفت، اما در این پژوهش تنها به سوال اصلی تحقیق که مقایسه‌ی بین این دو بود را بررسی کردیم. نکاتی که می‌توان از مقایسه‌ها یافت این است که بیشترین و کمترین اختلاف میان مقایسه به ترتیب مربوط به سلامت و امنیت می‌باشد. این بدین معناست که ساکنین محیطی سلامت میدان هروی را بیشتر از محیط کالبدی و تراکم و سرانه دریافت و درک کرده‌اند.

۸-۱- نتیجه‌گیری

در مقام نتیجه‌گیری، رفاه و آسایش ساکنین و میزان رضایت آنان از محیط مسکونی خویش، موضوع اصلی این پژوهش است که میدان هروی توانسته است از این آزمایش سر بلند بیرون بیاید اما بایستی برای کمبودهای موجود به خصوص در بخش امنیت و محیط کالبدی تلاش و برنامه‌ریزی کرد تا بتوان با کاهش هر چه بیشتر اختلاف میان دو مولفه به بهبود شرایط مسکن در این محدوده کمک شود.

با توجه داده های تحلیلی، امنیت دارای پایین ترین میزان تاثیر در کیفیت محیط میدان هروی داشته است که می توان با گذاشتن کانکس ایستگاه پلیس دور میدان یا با ایجاد کاربری های شبانه روزی در اطراف میدان هروی مانند داروخانه شبانه روزی، اغذیه فروش های شبانه روزی سیار، می توان به بهبود میزان امنیت در میدان هروی کمک کند. در متغیر سلامت نیز، سطح پایینی را شاهد هستیم که عوامل مختلفی در آن تاثیر دارد، از جمله تغذیه و ورزش و خدمات بهداشتی و... با توجه به این معیار ها و همچنین امکانات موجود در میدان هروی از جمله وجود پارک شهری در ضلع جنوب غربی آن می توان گفت که از لحاظ امکانات ورزشی در حد مطلوب می باشد. همچنین کمبود وجود مرکز بهداشت و درمان در اطراف حوزه نفوذ میدان هروی تاثیر منفی در میزان سلامت مردم ساکن در اطراف میدان هروی داشته است.

۹-پیشنهادهات

- ایجاد پایگاه اطلاعاتی به روز از وضعیت شاخص های کیفیت زندگی ساکنین و پایش داده های گردآوری شده از وضع موجود، جهت برنامه ریزی طرح های کوتاه مدت در محله ی هروی.
- افزایش ارتباط ساکنین با مدیریت شهری از طریق نهاد های مردم نهاد برای شفاف سازی نیاز های واقعی مردم و محله.
- استفاده و حمایت از ظرفیت نیروی انسانی موجود و به کارگیری متقاضیان برای انجام برنامه های خود جوش در محله برای ارتقا خدمات بهداشتی و همچنین فرهنگ سازی برای جذب ساکنین به فعالیت های مشارکتی در محله.

۱۰-منابع

۱. آسایش، حسین (۱۳۸۰). *سنجش کیفیت زندگی در یکصد شهر بزرگ جهان*، فصلنامه جستار های شهر سازی، شماره
۲. بیات ترک، سامان و کرمی، علی، ۱۳۹۹، *طراحی محله امن یافت آباد جنوبی با رویکرد CPTED*، سومین کنفرانس بین المللی مهندسی عمران، معماری و شهرسازی، تهران،، <https://civilica.com/doc/1039348>
۳. بوند، جان، کورنر، لین (۱۳۸۹). *کیفیت زندگی و سالمندان*، ترجمه حسین محقق، کمال، تهران، نشر دانژه
۴. رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۰)، *"رویکرد ها و روش های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهری"*، تهران، نشر آذرخش
۵. عزیز، محمد مهدی (۱۳۸۳)، *جایگاه شاخص های مسکن در فرایند برنامه ریزی مسکن*، نشریه هنر های زیبا، شماره ۱۱
۶. عزیز، محمد مهدی (۱۳۷۸)، *ارزیابی اثرات کالبدی- فضایی برج سازی در تهران*، نشریه هنر های زیبا، شماره ۴ و ۵
۷. غفاری، غلامرضا کریمی؛علیرضا، نودری، حمزه (۱۳۹۱)، *"روند مطالعه کیفیت زندگی در ایران"*، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، سال اول، شماره ۹
۸. ابراهیم زاده، عیسی، قاسمی، عزت الله، ۱۳۹۳، *"ارزیابی شاخص های کالبدی مسکن شهری با رویکرد توسعه پایدار نمونه موردی شهر سامان"*، مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای
۹. سیف الدینی، فرانگ (۱۳۸۱)، *"فرهنگ وازگان برنامه ریزی شهری و منطقه ای"*، شیراز، انتشارات دانشگاه شیراز
10. سالنامه شهرداری اهواز (۱۳۹۱)، اهواز، شهرداری اهواز
11. محمودی، سجاد (۱۳۹۱)، *"سنجش کیفیت زندگی در قلمرو کالبدی-محیطی منطقه دو شهر قم"*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۱۲. فرجی ملایی، امین (۱۳۸۹). *تحلیل شاخص های کیفیت زندگی شهری و برنامه ریزی برای بهبود آن*، موردی

- شهر بابلسر، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران.
۱۳. مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹). **جامعه شناسی کیفیت زندگی**، انتشارات جامعه شناسان.
۱۴. عرب زوزنی، مرتضی، حسنی پور، سهیل، بایگی، ولی الله. **درک مفهوم آلفای کرونباخ: ضرورتی برای انجام مطالعات پژوهشی اصیل**. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ۱۳۹۳؛ ۱۴ (۹): ۸۳۱-۸۳۲
۱۵. زنگنه، علی (۱۳۹۷)، **سنجش تاثیر مسکن مناسب بر کیفیت زندگی شهروندان نمونه موردی شهر خواف**، فصلنامه پژوهش های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، شماره ۱۳، صص ۴۶-۳۱
1. Cown, R. (2005). *The Dictionary of Urbanism*, Streetwise Press.
  2. Liu, B. (1976), "*Social Quality of Life Indicators for Small Metropolitan Areas in America*", *International Journal of Social Economics*, Vol. 3 No. 3, pp. 198-213. <https://doi.org/10.1108/eb013800>
  3. Marans, R. W. (2002). *Understanding environmental quality through quality of life studies: The 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators*. *Landscape and Urban Planning*.
  4. edjat S, Montazeri A, , Mohammad K, Majdzadeh R, et al. *Multiple Sclerosis Quality of Life comparing to healthy people*, *Iranian Journal of epidemiology*; 2007, 1(4); 19-24
  5. Profect, M. & Gorden, P. (1992). *Planning for Urban Quality*. London: Routledge
  6. Nedjat S, Montazeri A, Holakouie K, et al. *Psychometric properties of the Iranian interview-administered version of the WHOQOL-BREF: A population based study*. *BMC Health Service Research* 2008; 8:61
  7. *Cummins RA. Moving from the quality of life concept to a theory*. *Journal of Intellectual disability research* 2005; 49: 699-706
  8. Williams, R. (2008). *Notes on the Underground*; An Essay on Technology, Society, and the Imaginatin. The MIT Press Cambridge.
  9. Felce, D., & Perry, J. (1995)". *Quality of life: Its definition and measurement*". *Research in Developmental Disabilities*, 16(1), 51-74
  10. <https://atlas.tehran.ir/Default.aspx?tabid=100>
  11. <https://www.avalanchgarden.com>